

บทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการเสริมสร้างการเรียนรู้ประชาธิปไตย
ของสมาชิกชุมชน

The Role of the Community Organization Council in Promoting
Community Democracy Learning

สลิลทิพย์ เชียงทอง ¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนต่าง ๆ ในตำบลหนองสาหร่าย อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยชุมชน และหาแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องประชาธิปไตยในชุมชน

ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้จากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึกสมาชิกสภาองค์กรชุมชนบางคนที่ยินดีให้ข้อมูล และการสังเกตการแบบไม่มีส่วนร่วม ข้อมูลที่ได้มีลักษณะเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ นำมาวิเคราะห์เนื้อหาสาระและแปลความตามประเด็นที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า สภาองค์กรชุมชนในตำบลที่ศึกษามีบทบาทในการเสริมสร้างการเรียนรู้ในเรื่องกระบวนการของประชาธิปไตยให้แก่สมาชิกชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่การให้ประชาชนมีการกำหนดเป้าหมายเชิงการพัฒนาาร่วมกัน กำหนดวิธีการทำงานร่วมกัน สร้างความเข้าใจและสร้างการยอมรับในหลักการประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนในพื้นที่ โดยการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการประชาธิปไตย โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมเสนอแนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน

Abstract

The main objective of this research is to document how the Community Organization Council members in Tambon Nongsarai in Don Jaydee District of Supan Buri Province promote the learning of community democracy. In the process, data were collected through group discussions, in-depth interviews of council members and non-participative observation.

It is clear that the Community Organization Council plays an important role in promoting the learning of democratic values and behavior in the community. This process began by stirring interest in the members of the community to have a common development goal. This was followed by creating a clear understanding of democratic principles among the participants, followed by community agreement on the modus operandi. These were achieved by the processes of learning through an exchange of ideas, brainstorming, and presenting the strategies for development and solutions to the problems of the community.

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ มหาวิทยาลัยมหิดล

คำสำคัญ: บทบาทสภาองค์กรชุมชน, ประชาธิปไตยชุมชน, กระบวนการเรียนรู้, ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

Keywords: Roles of the Community Organization Council, Community Democracy, Learning Process, Nongsarai Sub-District, Don Chedi District, Suphan Buri Province

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่อดีตกาลมาประชาชนไทยทุกคนต่างแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดี โดยมีเป้าหมายอยู่กับการมีความสุข ชีวิตมีคุณค่า และได้รับความเป็นธรรม ผู้บริหารประเทศที่ผ่านมาจึงมุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชนที่จะมีชีวิตที่มีความสุข แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองของประเทศมาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ในปี พ.ศ. 2475 มาแล้วก็ตามปรัชญาและแนวคิดของผู้บริหารประเทศก็ยังยึดประชาชนเป็นเป้าหมายหลักโดยไม่เปลี่ยนแปลง แต่ภายหลังจากมีรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 และ ฉบับ พ.ศ. 2550 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทางความคิดของประชาชน

ประชาชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่ออนาคตของตนเองและประเทศชาติ เกิดประชาธิปไตยทางตรง ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ขณะเดียวกันภาคชุมชนท้องถิ่นจำนวนมากได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการตนเองในรูปแบบของกลุ่มองค์กรชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เกิดการทำงานเป็นเครือข่ายและเสนอให้มีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่เกิดจากความต้องการของประชาชน ให้ความสำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง จัดการตนเองได้ สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกที่เชื่อมโยงกลุ่มองค์กรชุมชน ภาคีท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม เป็นการพัฒนาท้องถิ่นตามความต้องการของตนเอง โดยมีกฎหมายรองรับพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 และกฎหมายได้กำหนดให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งและพัฒนากิจการของสภาองค์กรชุมชนจากรายงานประมวผลและสังเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพของสภาองค์กรชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองภาคกลาง 9 จังหวัด พบว่า การใช้สภาองค์กรชุมชนตำบลหนุนเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเองได้ มีบทบาทในการสร้างระบบประชาธิปไตยและระบบธรรมาภิบาลตามเจตนารมณ์ของ พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ต้องมีการปรับบทบาทการทำงานของสภาองค์กรชุมชนอย่างจริงจังมากกว่านี้ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน : 2556)

ตำบลหนองสาหร่าย เป็นพื้นที่มีศูนย์การเรียนรู้ระดับตำบล และสภาองค์กรชุมชนเป็นหนึ่งในแหล่งเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตยชุมชนอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเน้นที่กระบวนการให้สมาชิกมีความเข้าใจและเชื่อมั่นในสภาองค์กรชุมชน ดังนั้น บทบาทของสภาองค์กรชุมชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดการจัดกระบวนการ จัดกิจกรรม และกำหนดกลยุทธ์ที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งในทุก ๆ มิติ ดังนั้นจึงได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของสภาองค์กรชุมชนต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตยชุมชน เพื่อศึกษาว่าได้สภาองค์กรชุมชนได้แสดงบทบาทและทำหน้าที่ที่จะนำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตยชุมชนตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 หรือไม่ และการส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ในเรื่องประชาธิปไตย ควรทำเช่นไร

วัตถุประสงค์การศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบว่าสมาชิกในตำบลหนองสาหร่ายได้เรียนรู้ในเรื่องประชาธิปไตยมากขึ้นจากในอดีตหรือไม่และสภาองค์กรชุมชนแสดงบทบาทและมีวิธีการเช่นใดเพื่อให้สมาชิกของชุมชนได้เรียนรู้ในเรื่องของประชาธิปไตย

วิธีการศึกษา

ศึกษาโดยวิธีการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ใช้ได้จากการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับตัวแทนสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย ผู้ทรงคุณวุฒิสภาองค์กรชุมชน ที่ปรึกษาสภาองค์กรชุมชน และประธานระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชน และใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของสภาองค์กรชุมชน (Non-participant observation)

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัย จะนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัย ใน 2 ประเด็น คือ บทบาทของสภาองค์กรชุมชน ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยชุมชน และแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องประชาธิปไตยในชุมชน

บทบาทของสภาองค์กรชุมชน ตำบลหนองสาหร่ายได้จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2553 ขณะที่แนวคิดการก่อเกิดสภาองค์กรชุมชนเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 มีการจัดเวทีระดมความคิดเห็นระดับภาคทั่วประเทศเกิดข้อเสนอจากภาคประชาชนต่อการปฏิรูปสังคมและการเมือง เกิดข้อเสนอการปรับเปลี่ยนกลไกการบริหารกระจายอำนาจไปยังชุมชนท้องถิ่น เกิดกระบวนการยกย่องพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน จนในที่สุดสามารถประกาศใช้อย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2551 ซึ่งขณะนั้น แกนนำตำบลหนองสาหร่าย ได้เข้าประชุมระดมความคิดเห็นจนเกิดการขับเคลื่อนผลักดันจนเกิดกฎหมายที่มาจากภาคประชาชน เนื่องจากพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เป็นเรื่องใหม่ แกนนำตำบลหนองสาหร่ายได้ใช้เวลาในการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจแก่แกนนำกลุ่มองค์กรชุมชนถึงประโยชน์ของการใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เป็นเครื่องมือหรือกลไกในการหนุนเสริมให้สมาชิกองค์กรชุมชนได้ทำงานอย่างมีกระบวนการและเป็นการยกระดับองค์กรชุมชนให้มีสถานะที่กฎหมายรองรับ กระบวนการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย มีองค์กรที่ร่วมจัดตั้งทั้งสิ้น 11 กลุ่ม ซึ่งสามารถนำมารวมและจำแนกกลุ่มได้เป็น 6 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) 2) กลุ่มพัฒนาสตรีตำบลหนองสาหร่าย 3) กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) 4) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) 5) กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย และ 6) กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน กลุ่มเหล่านี้มีกิจกรรมต่อเนื่อง

การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่ายโดยการรวมกลุ่มทั้ง 6 นี้เข้าด้วยกัน มีขั้นตอนการดำเนินการสภาองค์กรชุมชน แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะแรก เป็นการเตรียมความพร้อม โดยเริ่มจากการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ การผสมผสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในท้องถิ่น ให้เห็นถึงประโยชน์ของการใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในช่วงระยะเดียวกันนี้แกนนำ

สภาองค์กรชุมชนทั้ง 6 ได้ทำการเก็บรวบรวมฐานข้อมูลชุมชนของทั้งตำบล และได้จัดประชุมปรึกษาหารือกับสมาชิกของชุมชนเพื่อพิจารณาและลงมติว่า ชุมชนมีความพร้อมในการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนหรือไม่ และหากพร้อมจะต้องพิจารณาคัดเลือกกว่าใครจะเข้ามาเป็นผู้แทนของหมู่บ้านหรือชุมชนในฐานะสมาชิกของสภาองค์กรชุมชน

ระยะที่ 2 เป็นช่วงดำเนินการจัดตั้งและขึ้นทะเบียนเพื่อจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการ ขั้นตอนนี้จึงเป็นการจัดตั้งการจัดตั้งตามเอกสารแบบฟอร์มที่ผู้ใหญ่บ้านและกำนันจะลงนามในเอกสาร และถือเป็นการประชุมสภาองค์กรชุมชนครั้งที่ 1 โดยมีสมาชิกสภาองค์กรชุมชน สมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิ และที่ปรึกษาเข้าร่วมประชุม รวมทั้งหมดประมาณ 60 คน นับว่าเป็นเวทีกลางที่รวบรวมผู้นำชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐ เข้าร่วมประชุมได้มาก ในขั้นตอนนี้มีการเสนอชื่อสมาชิกตำแหน่งในสภาองค์กรชุมชนตำบล และเลือกผู้แทนไปร่วมประชุมระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล

ภายหลังจากการจัดตั้งแล้ว เป็นช่วงระยะเวลาของการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ประชาธิปไตยชุมชน ของสภาองค์กรชุมชน ในด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องประชาธิปไตย สภาองค์กรชุมชนในตำบลหนองสาหร่ายได้มีการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตยให้แก่สมาชิกในชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่ 1) พัฒนางค์กรชุมชน เพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมีความเข้มแข็ง มีการทำงานพัฒนาร่วมกัน 2) ส่งเสริมและประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐ โดยสภาองค์กรชุมชนมีการจัดเวทีสัญจรไปยังทุกหมู่บ้านเพื่อรับฟังปัญหาความต้องการของชุมชนแล้วนำข้อมูลปัญหาความต้องการที่สมาชิกในชุมชนเสนอมา 3) เผยแพร่ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจและการยอมรับในหลักการประชาธิปไตยแก่สมาชิกและภาคีต่าง ๆ ดังรายละเอียดที่จะกล่าวถึงต่อไป

1) การพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ในการพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็งและเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการพัฒนาประชาธิปไตย สิ่งแรกที่จะต้องคำนึงถึงคือ ความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน มีการทำงานในรูปของการให้ความร่วมมือสนับสนุนช่วยเหลือกัน ระหว่างสมาชิกของแต่ละกลุ่ม สามารถระดมพลังและทรัพยากรในการพัฒนาท้องถิ่นจากภายในชุมชนเองได้ สภาองค์กรชุมชนหนองสาหร่าย เป็นองค์กรกลางในระดับชุมชนซึ่งทำหน้าที่ประสานความร่วมมือของกลุ่มและสมาชิกต่าง ๆ ในชุมชนให้มาร่วมกันดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน

ในการดำเนินงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชนนั้นมีการระดมความเห็นเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน มีการนำเสนอปัญหาและความต้องการของสมาชิกในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนได้เข้าใจบทบาทของตนเองในภารกิจของสภาองค์กรชุมชนว่าตนเองจะต้องแสดงบทบาทอะไรบ้างในฐานะของสมาชิกในชุมชน ซึ่งบทบาทที่สมาชิกทุกคนต้องร่วมทำ คือ การเสนอปัญหาความต้องการ การแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีในการประชุม รวมทั้งการออกเสียงในเรื่องต่าง ๆ เมื่อมีเรื่องที่ต้องการการตัดสินใจหรือมติที่ประชุม นอกจากผลทางตรงที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น บทบาทของสภาองค์กรชุมชนยังสามารถช่วยพัฒนาศักยภาพผู้นำในหลายๆ ด้าน เช่น การจัดระบบข้อมูล การจัดทำฐานข้อมูลระดับหมู่บ้าน การจัดระบบการบริหารจัดการ การพัฒนาวิทยากรกระบวนการ และการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ทำให้ตำบลหนองสาหร่ายเป็นพื้นที่ที่สามารถระดมพลังและทรัพยากรในการพัฒนาท้องถิ่นจากระดับล่างได้

2) การส่งเสริมและประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐ

ในการประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐในอำเภอ สภาองค์กรชุมชนได้มีการจัดประชุมสัญจรไปยังทุกหมู่บ้านเพื่อรับฟังปัญหาความต้องการของชุมชน และสภาองค์กรชุมชนได้เชิญหน่วยงานต่าง ๆ มาเข้าร่วมประชุมด้วย ซึ่งการการประชุมสัญจรทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้รับรู้ปัญหา และสภาองค์กรชุมชนยังได้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานแทนหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ในการให้ข้อมูลข่าวสารทางด้านการพัฒนาแก่สมาชิกในชุมชน

การจัดประชุมในระดับหมู่บ้านได้ช่วยลดขั้นตอนการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐลง ทำให้เกิดการประสานงานร่วมกัน มีการประสานงบประมาณระหว่างหมู่บ้านในบางโครงการ ซึ่งเมื่อเสร็จสิ้นการประชุมแล้ว สภาองค์กรชุมชนก็จะนำข้อมูลปัญหาความต้องการที่สมาชิกในชุมชนเสนอมา สรุปผลการประชุมเสนอต่อหน่วยงานพัฒนาในท้องถิ่น ผลการดำเนินงานการจัดประชุมสัญจรและการประชุมย่อยในหมู่บ้านทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นเองมองเห็นความสำคัญของปัญหาและความต้องการของชุมชนโดยได้นำข้อมูลจากสภาองค์กรชุมชนมาเป็นกรอบในการวางแผนพัฒนาในระดับตำบลต่อไป

3) เผยแพร่ ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจและการยอมรับหลักการประชาธิปไตยแก่สมาชิกและองค์กรต่าง ๆ ในตำบล

ในการกิจด้านการเผยแพร่ ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจและการยอมรับหลักการประชาธิปไตยแก่สมาชิกและองค์กรต่าง ๆ ในตำบล สภาองค์กรชุมชนได้ดำเนินงานเพื่อเผยแพร่หลักการประชาธิปไตยให้แก่สมาชิกของชุมชน โดยได้ร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลผ่านการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้พื้นฐานในเรื่องของประชาธิปไตย ความรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่พลเมือง วิธีการในการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาของประชาชนในชุมชน

แนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องประชาธิปไตยในชุมชน

ในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยในชุมชน สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่ายมีแนวทางการทำงานที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยของสมาชิกในชุมชน ดังนี้

การตั้งเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน จากเป้าหมายในชีวิตร่วมกันของสภาองค์กรชุมชนทุกองค์กรในตำบลที่จะทำให้คนหนองสาหร่ายอยู่ดีมีสุข ผู้นำสภาองค์กรชุมชนมีความคิดเห็นว่า นอกจากการมีเป้าหมายร่วมกันแล้ว สมาชิกทุกคนจะต้องมีความร่วมมือร่วมใจในการทำงานร่วมกัน โดยปราศจากความขัดแย้ง อันเนื่องมาจากแนวคิดที่แตกต่างกัน ในระบอบประชาธิปไตยนั้นมองว่า ความคิดเห็นที่แตกต่างกันเป็นฐานรากของการพัฒนาและการทำงานร่วมกันโดยปราศจากความขัดแย้ง นอกจากนั้นในการทำงานเพื่อส่วนรวมอาจจะไม่ได้หมายความว่า สมาชิกทุกคนของชุมชนหรือขององค์กร หรือของประเทศ จะต้องเข้าไปร่วมทำเสมอไป การให้แนวคิดและมอบความไว้วางใจและตัดสินใจในฐานะตัวแทนของส่วนรวม เป็นหลักการที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น ความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในตัวแทนถือว่าเป็นหลักการที่สำคัญของการบริหารหรือการปกครองตามแนวทางของประชาธิปไตย ในประเด็นนี้ สภาองค์กรชุมชนได้พัฒนาระบบการตรวจสอบและติดตามการทำงานเพื่อให้มีความโปร่งใสและมีความเป็นธรรมาภิบาล ภายใต้คำขวัญที่ว่า “ประชาธิปไตยต้องมีธรรมาภิบาลมากำกับ ต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้” การทำงานในระบอบประชาธิปไตยต้องมีตัวแทนที่มีคุณภาพ มีชีวิตดีเสียข้างมากในการเลือกบุคคลเข้ามาเป็นตัวแทน

ในการทำงาน ขณะเดียวกัน เมื่อได้บุคคลหรือตัวแทนเข้ามาทำงานแล้ว จะต้องมีการพัฒนาคุณภาพของ
ผู้ทำงานด้วย

ขณะเดียวกัน สภาองค์กรชุมชนไม่ได้ยึดติดกับรูปแบบของประชาธิปไตยแบบตัวแทน
(Representative Democracy) ที่มักจะเลือกบุคคลเข้ามาแล้ว (อย่างเช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
หรือ สมาชิกวุฒิสภา) ตัวแทนเหล่านั้นหรือตัวระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่เปิดโอกาสให้ประชาชน
เข้าไปมีส่วนร่วมหรือบางครั้งไม่สามารถรับฟังบางเรื่องที่ตัวแทนที่ประชาชนเลือกเข้าไปถือว่าเป็นอภิสิทธิ์
ของตนที่จะรับฟังหรือรับทราบแต่เพียงผู้เดียว สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย มองการทำงาน
แบบประชาธิปไตยในลักษณะของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participative Democracy) หรือ
ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy)

การเรียนรู้ในเรื่องประชาธิปไตยของสภาองค์กรชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคม ใช้การ
มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน มีโครงสร้างที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการสร้างการมีส่วนร่วม คือโครงสร้าง
แนวราบ ซึ่งทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน เกิดความคิดริเริ่ม มีการพัฒนากิจกรรมและผลงานที่
หลากหลายและสมาชิกต่างก็มีวิสัยทัศน์ส่งผลให้มีความประสงค์ที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

กระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตยของตำบลหนองสาหร่าย มีกระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตย
มาตั้งแต่ก่อนการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ผ่านกระบวนการปรึกษาหารือ การตัดสินใจร่วมกัน เป็นการ
เรียนรู้ประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต แต่เมื่อมีการพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551
เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการเสนอแนะนโยบายสาธารณะผ่านกลไกการเสนอแนะนโยบาย
ตามลำดับ และเป็นผู้ปฏิบัตินโยบาย ต่างจากในอดีตที่ตัวแทนจะเป็นผู้ตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย
สาธารณะนับว่าเป็นการเติบโตของความเป็นพลเมือง การเมืองภาคประชาชน การเรียนรู้ประชาธิปไตย
ด้วยการปฏิบัติจริง กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้ประชาธิปไตยชุมชนจะพัฒนา
จนเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ และเป็นชุมชนจัดการตนเอง สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของสน รูปสูง
(2553) กล่าวคือ 1) ประชาธิปไตยชุมชนเป็นกระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน ในการ
กำหนดนโยบาย การวางแผนพัฒนา การตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ ทั้งระดับตำบล จังหวัด และ
ระดับชาติ 2) ประชาธิปไตยชุมชนครอบคลุมถึงในเรื่องการใช้สิทธิของตนเอง ตามบทบัญญัติแห่ง
รัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิชุมชนและบทบัญญัติอื่นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประชาชน 3) ประชาธิปไตยชุมชน
รวมถึงการมีส่วนร่วมติดตามผลการพัฒนาของภาคการเมือง องค์กรรัฐและส่วนราชการ การเสนอปัญหา
และแนวทางแก้ไขปัญหาค้นพบการเกิดแต่การพัฒนา 4) ประชาธิปไตยชุมชนต้องดำเนินการโดยชุมชน มีชุมชน
เป็นศูนย์กลาง เปิดให้ประชาชนเข้าร่วมมากที่สุด ไม่ใช่กระบวนการทำแทน ผลการศึกษาแนวทางการ
พัฒนาประชาธิปไตยชุมชนที่ค้นพบจากผลการดำเนินการตามบทบาทของสภาองค์กรชุมชนนั้น มีปัจจัย
หลายประการที่เข้ามาเกี่ยวข้อง อันได้แก่ ทุนมนุษย์ คือ ผู้นำ และทีมงานจะต้อง มีจิตอาสา ทุ่มเท
เสียสละ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพผู้อื่น มีความเชื่อในระบบคุณค่า และมีความภาคภูมิใจใน
ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญา กลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้าร่วมนั้นประกอบด้วยสมาชิกที่มีประสบการณ์
มองเห็นโอกาสของกฎหมายหรือพระราชบัญญัติที่จะทำให้กลุ่มชุมชนเป็นองค์กรที่ถูกต้องตามกฎหมาย
ด้านโครงสร้างองค์กร การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนแล้ว จะต้องจัดโครงสร้างแนวราบ ไม่ใช่โครงสร้างเชิง

อำนาจ ควรมีการสั่งการแต่ต้องทำงานร่วมกัน และมีการเชื่อมประสานกับทุกภาคส่วนในท้องถิ่นให้เข้าร่วมประชุมและแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม อีกทั้งยังมีกลไกภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สภาองค์กรชุมชนตำบลระดับจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย หน่วยงานรัฐที่อยู่ในท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) องค์กรเหล่านี้เป็นกลไกที่พัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยชุมชน

จากการศึกษาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนที่มีผลทำให้สมาชิกของชุมชนได้เรียนรู้ในเรื่องประชาธิปไตย พบว่า การจะทำให้สภาองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งนอกจากชุมชนจะต้องดำเนินการเองแล้ว หน่วยงานในท้องถิ่นและหน่วยงานภายนอก จะต้องส่งเสริมให้บทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่ายมีความเข้มแข็ง ดังที่ได้ค้นพบในตำบลหนองสาหร่ายว่า มีการส่งเสริมการทำงานของสภาองค์กรชุมชนจากทั้งภายในและภายนอกท้องถิ่น ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย มีการส่งเสริมให้สมาชิกรวมกลุ่มกันแล้วขึ้นทะเบียนองค์กรชุมชน และมีการนำข้อมูลของสภาองค์กรมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำแผนระดับตำบล และผู้บริหารเห็นความสำคัญของสภาองค์กรชุมชน เมื่อมีการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบล นายกองการบริหารส่วนตำบลจะให้ความสนใจเข้าร่วมประชุมหรือส่งผู้แทนเข้าร่วมการประชุมทุกครั้ง

2. กลไกระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล ในระดับจังหวัดมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน โดยมีผู้แทนสภาองค์กรชุมชนจากตำบล ตำบลละ 2 คน เข้าไปอยู่ในที่ประชุมระดับจังหวัด มีบทบาทหน้าที่ลงไปติดตามการทำงานและเป็นที่ปรึกษาให้แก่สภาองค์กรชุมชนระดับตำบล สภาองค์กรชุมชนมีช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสารการพัฒนาจากส่วนกลาง ทำให้สภาองค์กรชุมชนเท่าทันการเปลี่ยนแปลงและเกิดความตื่นตัวอยู่เสมอ

3. การใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีกลางในการประชุมทำให้เกิดการประสานผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมและหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นเข้ามาประชุมร่วมกับสภาองค์กรชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เป็นการจัดประชุมที่มีผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมจากหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานรัฐในท้องถิ่น เช่น เกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชนอำเภอ การศึกษานอกโรงเรียน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ส่งผลให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้าถึงประชาชนมากขึ้น และรู้ถึงความต้องการของประชาชนมากขึ้น

4. การสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาของรัฐ ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) สำหรับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้มีการส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนร่วมกับเครือข่ายแกนนำระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล มีการสนับสนุนงบประมาณ มีการจัดประชุมเพื่อให้สภาองค์กรชุมชนได้ทบทวนบทบาทหน้าที่และทบทวนผลการดำเนินงานของตน ทั้งยังเป็นหน่วยงานที่จัดทำคู่มือการจัดตั้งและพัฒนากิจการของสภาองค์กรชุมชนเพื่อเผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชน ส่วนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ ได้เข้ามาหนุนเสริมการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล โดยได้ดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาตำบลหนองสาหร่ายให้เป็นตำบลสุขภาวะที่สมาชิกในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และยังสามารถขยายผลกระบวนการเรียนรู้ไปยังตำบลอื่น ๆ การสนับสนุนของ สสส. ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของผู้นำหรือแกนนำชุมชนได้มากขึ้น และมีการทำงานอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังได้สร้างผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. สภาองค์กรชุมชนที่ดำเนินการอยู่แล้ว ควรหาวิธีการเพิ่มขยายจำนวนสมาชิกกลุ่มออกไป ได้แก่ การจัดกิจกรรม และการค้นหาเยาวชนหรือคนรุ่นใหม่มาเป็นสมาชิก
2. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย ควรประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้พื้นที่ตำบลหนองสาหร่ายเป็นพื้นที่ต้นแบบของการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยระดับจังหวัด
3. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่ายควรมีการถอดบทเรียนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชน หรือทำวิจัยปฏิบัติการ โดยเลือกสภาองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ เพื่อค้นหาคำถามความรู้ นวัตกรรมใหม่ ๆ หรือพัฒนาเป็นรูปแบบสำหรับการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนระดับจังหวัดหรือระดับประเทศ
4. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนในตำบลเพื่อสร้างความเข้มแข็งและผลักดันการสนับสนุนสภาองค์กรชุมชนเข้าสู่แผนพัฒนาของตำบล

เอกสารอ้างอิง

- คณะทำงานโครงการตำบลสุขภาวะ. (2553). *หลักสูตรแหล่งเรียนรู้*. ตำบลหนองสาหร่าย จังหวัดสุพรรณบุรี.
- จารุพร เพ็งสกุล. (2545). *ความคาดหวังของผู้นำชุมชนต่อบทบาทนักพัฒนาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน: พื้นที่การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ (CERCAP) ภาคใต้*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ. (2549). *องค์กรชุมชนกับการปฏิรูปสังคมและการเมือง*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.
- ทศพล สมพงษ์. (2555). *ประชาธิปไตยชุมชนจากแนวคิดสู่การจัดการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า.
- วรลักษณ์ ไชยทัพ. (2544). *การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม*. เชียงใหม่: สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.
- วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์. (2548). *ทุนทางสังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- วิทยาลัยการจัดการทางสังคม. (2550). *ต้นทางชุมชน ชุมชนประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เดือนตุลา.
- สน รูปสูง. (2553). *คู่มือประชาธิปไตยชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2555). *คู่มือการจัดตั้งและพัฒนากิจการของสภาองค์กรชุมชน ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). 2556. *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการสังเคราะห์การทบทวนตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพสภาองค์กรชุมชนสู่ท้องถิ่นจัดการตนเอง ภาพรวมระดับประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักจัดการความรู้และประเมินผล.

สมบัติ ธัญญวงศ์. (2546). นโยบายสาธารณะ: แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2549). กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.